

Oponentský posudek

Miroslava Lacinová: Nové výzvy teorie dohledu

Práce Bc. Miroslavy Lacinové se týká aktuálního tématu – metod a dosahu kontroly chování a pohybu lidí ve společnosti, která má k dispozici nové technologie dohledu, ať už se jedná o všudypřítomné bezpečnostní kamery či sociální sítě, kde o sobě lidé dobrovolně podávají informace.

Tato situace je jak zdrojem nadějí (při prevenci nezákonné činnosti a obecně z hlediska bezpečnosti), tak obav – s ohledem na osobní svobodu, právo na soukromí atd. Je to téma, které bylo v poslední době mnohokrát zpracováno, například i v populární kultuře, především v literatuře (za všechny jmenujme ikonickou knihu 1984 George Orwella a jeho koncept “Velkého bratra”) či ve filmu. Je jediné přirozené, že společnost, v níž má mocenská složka (ať už státní či komerční) možnost naprosto kontrolovat své občany, vyvolává obavy. Otázka tedy zní, jak se to skutečně má s mechanismy dohledu – je situace tak závažná, jak se v uměleckém i politickém diskurzu jeví?

Autorka velmi vhodně využívá konceptu Panoptikonu a obecně filosofie Michela Foucaulta, který ve svém díle akcentuje vztah vědění a moci (či přímo jejich neodlučitelnost). Panoptikon a související pojetí normativnosti, tedy pravidel, která využívají mechanismu sebekontroly, se ve věku informační společnosti a sociálních sítí stává aktuálnějším než kdy jindy.

Sympatické a přínosné je, že autorka nezůstává na teoretické rovině, ale dokládá svá tvrzení praktickým výzkumem, v němž se ukazuje, jaká je situace skutečně. Předkládá dvě případové studie – první se týká vlivu dat ze sociální sítě Facebook na personální agentury a firmy při hodnocení uchazečů o zaměstnání, druhá pak sleduje jednu náhodně vybranou osobu po celý den a zjišťuje, jak vypadá reálný dohled – tedy kolik čase a v jaké míře je ona osoba skutečně sledována.

Výsledky obou studií nakonec nejsou nijak zvlášť překvapivé a na to, aby měly obecnou platnost, by bylo samozřejmě nutné pracovat s větším vzorkem a ve větším časovém rozpětí (a právem k přístupu k informacím), avšak mají rozhodně výpovědní hodnotu.

Kladně tedy hodnotím, že autorka využívá vhodné metody pro potvrzení svých východisek, zároveň to ale není tak, že by pouze potvrdovala něco, co by už na začátku předpokládala. Práce je precizně vypracovaná, přehledná, srozumitelná, založená na dostatečném množství zdrojů. Na začátku jsou definovány pojmy, s

nimiž se dále pracuje a, jak už jsem zdůraznila, je teoretická část skutečně vhodně doplněna vlastním výzkumem. Za zvláště zajímavý považuji v závěru zmíněný model superpanoptika, který poukazuje na to, že starší představy o (hierarchizovaném) dohledu byly nahrazeny strukturou sítě, v níž nefunguje nějaká forma nátlaku “zhora”, ale spíše síla normy (nikdo se nechce příliš lišit) a pak také situace, v níž jsou soukromé informace předmětem směny (lidé o sobě poskytují informace dobrovolně, za nějaký typ odměny či výhody).

Za jistou slabinu by se dala označit praktická část, která, jakkoli je výbornou ilustrací, přeci jen nepracuje s potřebným množstvím dat, abychom mohli dojít k nějakému skutečně jistému závěru, jde ale však, jak je již v názvu práce naznačeno, o jakýsi typ výzvy k dalšímu výzkumu na tomto poli.

Práci doporučuji k obhajobě a navrhuji hodnocení výborně.

Dita Malečková
V Praze, 9. září 2013